

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BANYAI ÁRPÁD, PORTSÁK GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN,
SÓLYOM JÁNOS ÉS ZAJZON PÉNES.

Megjelenik — július és augusztus havát kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. — **Előfizetési ára:** egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. — Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak. — Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Fapiac-tér 6-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — SÓLYOM JÁNOS, községi iskolai tanító, egyleti pénztárnak címén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

Jelentés a közoktatás állapotáról.

I.

Vallás- és közoktatási Miniszter ő Nagyméltóságának az országgyűléshez a közoktatásnak, jelesen a népoktatásnak az 1886/7. évi állapotáról szóló jelentése, az ügy minden irányban való öröndetes fejlődését tünteti fel.

A tankötelesek száma 2.377.558, levén, az utolsó három évi adatok szerint 100.641 gyarapodás tűnik ki. E gyarapodás tulajdonítható egyfelől a természetes szaporodásnak, másfelől a gondosabb összeírásnak.

A tankötelesekül összeirt 2.377.558, 6-15 éves tanköteles közül 1.919.317 növendék járván tényleg iskolába; a tankötelezettek közül az egész országban még 458.241 gyermek nem jár iskolába; s a mi feltűnő és sajnos az iskolába járó gyermekek száma nem növekszik abban az arányban, melyben a tankötelesek száma. Ez egyébiránt természetes magyarázatát találja abban, hogy az iskolába nem járók nagyobb contingensét az ismétlőiskolákba járn kötelesek adják ki. Ugyanis míg a 6-12 éves gyermekek közül minden ezerből 865 gyermek jár iskolába, addig a 12-15 évesek közül minden ezerből csak 665 jár iskolába. Es ha tekintetbe vesszük, hogy a 642.420 ismétlő tanköteles közül 427.711 növendék jár a különböző fajtájú felsőbb tanintézetekbe, bátran elmondhatjuk, hogy a tulajdonképpeni népiskolának az ismétlők nagyon esekély contingenszt szolgáltatnak. Ezt magunk is tapasztalhatjuk; látjuk, hogy inkább városokban s itt is csak a vagyonosabbak küldik gyermekeiket az elemi iskolánál magasabb tanintézetekbe; különösen a falusi népiskoláknál; az ismétlő iskolába járás inkább csak állítás. Ennek oka a vagyoni viszony; a nép rea van szorulva, hogy 12-15 éves gyermekének a munkáját értékesítse, mert különben nem tudja gyermekeit tartani. A jelentés topographiai képekben tünteti fel az iskolába járók viszonyát a 867 per mille átalányt hazánk Erdély részében levő törvényhatóságok közül Brassó megye 934-gyel, Kolozs- 868-al, Udvarhely- 891-el (?), Nagy-Küküllő megye 913-mal felülmulják, Szeben- meg Fogarasmegyék megközelítik Vallási viszonyok szerint aránylag legtöbb ágostai hitvallású tanköteles jár iskolába = 897, ezer közül; legkevesebb görög katolikus 620. Anyanyelvet illetőleg aránylag legtöbb a németajku növendék, ezerből 607 jár iskolába; a magyar nyelvűek arányszámát a tótnyelvűeké meghaladja.

Az évközi mulasztásokat a jelentés 20 millió igazoltban és 684,841 birságoltban állítja meg. Moson- meg

Turóc megyékben nem fordult elé birságolás; legtöbb birságolás történt Beregmegyében 74820, legkevesebb Barsban 50. Birságolásból összesen 44,723 frt. 69 kr. folyt be, mely összeg mind népiskolai czélokra, például könyvtárakra, szegény tanulók segedelmezésére 15083 frt, taneszközökre 16,320 frt. stb. fordított.

A jelentés B. része I. fejezetének 9. pontja azt tárgyalja, hogy az elemi iskolát végzettek közül hányan tudtak írni és olvasni. Szól tehát az iskolák tulajdonképpeni céljáról, az oktatás eredményéről.

Nehéz feladat! A konkrét viszonyokat számokban fel lehet tüntetni; az előmeneteli viszonyokat is feltüntetjük ugyan az érdemsorozati számokban, de ez a művelünk arbitratíván alapszik, teljes csalhatatlan mértékül nem fogadhatjuk el határozottan; anynyival kevésbbé, mert a jelentés szerint a 13.673 felekezeti népiskolára a közoktatási kormányknal nines feltétlen befolyása.

Legyen szabad itt egy megjegyzést tennünk.

Tiszteljük a felekezetek autonom hatáskörét, anynyival inkább, mert a számadatok szerint a népnevelési intézetek nagyobbára kezeikben vannak; de az autonomia iránt való kellő tiszteletünk mellett is el kell ismernünk és hasonlóan tisztelnünk a kormányknal azt a jogát sőt kötelességét, hogy tudja, mi történik az országban; a közoktatási kormányknal is joga és kötelessége értesülést szerezni a közoktatás minden ágának s azok közt a népnevelésnek is állapotáról, az oktatás tényleges eredményéről; a mi sokkal fontosabb, mint a jelentésben tárgyalt más viszonyok.

Ezt az értesülést lehetségesnek is tartjuk. A népoktatásról szóló országos törvény, úgy szólva, elvileg államivá tette a népnevelést, a mennyiben az állami felügyeletet szervezte.

Magunk voltunk, kik e szervezetnek elégtelen voltát felismerve, a közetlenséget hoztuk ajánlatba ez előtt 15 évvel a néptanítók lapjában; örömmel láttunk, midőn közoktatási kormányknal az iskola látogatókban erre alkalmas közeget szervezett. Szerintünk ez iskola látogatónak az volna éppen hivatásuk, hogy a látogatás végett reájok bizott népiskolák életéről, munkálkodásáról adjanak őszinte, egyenes értesüléseket a közoktatási kormányknal és közegeinek, másfelől közetlen tapasztalataik nyomán hassanak a tapasztalt hiányok, fogyatkozások pótlására.

A jelentés szerint a tárgyalás alatt álló tanévben a tanfolyamot végzett 215,969 oly gyermek közül, kik a 12 évet betöltve az elemi népiskolából kiléptek, 8078 gyer-

mek tudott csak olvasni, de írni nem. Csekély szám ugyan, de mégis szomorító, hogy legyen gyermek, a ki 6 évi iskolázás alatt ne tanuljon meg olvasni és írni. S hogy a népiskolai törvény megalkotása után a 20-dik évben is eléfordulhasson e jelenség. Reméljük, hogy a módszertannak a képezdékben való terjedelmes és gyakorlati tanítása után e rovat kivásik az évi jelentésből.

A jelentésnek a népnevelési intézetekre vonatkozó részei ismertetését és méltatását közelebbi számunkban adjuk.

Kovácsi Antal.

A népiskolai testi nevelés államivá tétele.

Sokan vannak, kik azt kívánják, hogy az állam venne kezébe saját polgárainak nevelését. Indokolt, jogos óhaj. Mindazonáltal nem e nézet nyert nálunk ez ideig többséget; mert az érvényben levő törvény fentartván az államnak a főfelügyeletet, ennek tanintézetek felállíthatása tekintetéből nem ad több jogot, mint a mennyit a községek, hitfelekezetek és társulatok részére állapított meg. Hogy helyes-e ez álláspont, e felett akadémiai értekezést tartani igen, de czélszerűtlenségének vitatása esetén a közel jövőben leendő megvalósítás reményében terveket kovácsolni, aligha lehet.

Ismerjük a fő okát. A hitfelekezetek makacsul és szívósan ragaszkodnak ahhoz, hogy saját híveiket magok képezzék ki, hogy azok szellemét, hitelveiknek megfelelőleg idomítsák.

Tehát a lélek fejlesztése az, mely fölé irányul törekvésök, mert az ő hatalmuk a lelkiek fölött terjeszti ki szárnyait. És minthogy ugyancsak az ő felfogásuk szerint az ember testből és lélekből áll, s ők csupán az utóbbi nevelésére helyezik a súlyt, ebből tisztán látjuk azt, hogy egyoldaluan járnak el és az Isten teremtményének, nem az Istentől, hanem az anya földtől származó egyik fő alkotó elemét, a testet mellőzik, kiképzését elhanyagolják. Ámde az államnak az egész emberre van szüksége. És így ha polgárai állagának egyik főrésze közvetlen befolyása alól el van vonva, annyival intenzívebben kell annak másik fő részét gondja alá venni. Ezt a törekvésüket csak örömmel üdvözölhetik a hitfelekezetek, mivel ebből ők is huznának hasznót, a Juvenál által kifejezett azon alapigazságnál fogva, hogy „ép testben ép lélek“ lakozik.

Ezekből az következik, hogy az államnak jól felfogott érdekében áll közvetlen befolyása alá venni, egy szóval megmondva: államivá tenni a testi nevelést.

Mielőtt ennek kiviteli módjával foglalkoznánk, vessünk egy tekintetet a népiskolai (a miről itt szó van) testi nevelés jelenlegi állapotára. E célból segítségünkre hívjuk a közoktatásügyi miniszter úrnak az országgyűlés elé terjesztett legifjabb természetes jelentését s megvizsgáljuk, hogy a testgyakorlat mily mérvben szerepel a népoktatási tanintézeteknél, ezuttal a középiskolákat, mint a melyek e lap olvasóitól távolabb esnek, figyelmen kívül hagyva. Először a tanítókat képző intézetekre vonatkozó adatokat merítjük ki.

Ezekről az említett miniszteri jelentés 133. lapján e nem igen épületes észrevételt olvassuk: „Képzőintézetek egynémelyikének tanhelyiségéről, mint ilyenről alig lehet szólni. Ugyanezt mondhatom számos képző intézet tanszereléséről is. Különösen áll ez a felekezeti jellegű képzőintézeteknek túlnyomóan nagy részénél, a mennyiben a felekezeti képezdék egyike-másika saját céljaira önálló helyiséggel és tanszertárral alig bír.“ A 71. intézet

közül téli tornaterem 25-ben volt. Ebből esett az államokra 15 (a 25-ből) s a felekezetiekre 10 (a 46-ból). Nyári torna-tér volt 45 helyen és pedig 19 az államoknál és 26 a felekezetiéknél. Jegyezzük jól meg ezt. Nyári torna-térrel van szó, a mi sokszor szabad térről egyébből nem állván, mindenütt a legkönnyebben szereshető be. De fordítsunk már most a jelentés 89. lapjára. Erdemes azt szóról-szóra iktatni ide, mit itt találunk. „A testgyakorlat törvényszabta tantárgya a népiskolának... itt röviden érintem, hogy az 1886/7-ki tanévben az ország 16,538 iskolája közül testgyakorlásra alkalmas térrel bírt (48.24% arányban) 7978 intézetünk. És habár 1869 óta 7886 új tornateret, tehát a túlnyomóan nagy rész keletkezett, habár 1884 óta 624-gyel szaporodott a testgyakorlási célra szolgáló mellék helyek száma, a tornatanítás ma sem részesül még a kellő méltánylásban. Más államokban e szakmára a legkiválóbb gond fordítottatik. Nálunk még mindeddig csak minden második népiskola rendelkezik tornaterrel, s ugyancsak minden második iskolában (50.5% arány mellett 8335-ben) volt eredményes a tornatanítás. Ezen tantárgy okszerű fejlesztését illetőleg minden esetre nagyobb figyelmet kell követelnünk népiskoláinktól.“ A 7978 testgyakorló térrel rendelkező népiskola közül csak 4251-nek volt testgyakorlati eszköze. És mégis 8335 iskolában eredményes volt a tornatanítás. Vagyis 4084 oly iskolában volt eredményes — a statisztikai kimutatások szerint — a tornatanítás, melyekben semmiféle tornaeszköz nincs, sőt 357 oly iskolában is, melyből még a testgyakorlásra alkalmas tér is hiányzott. A ki e számokat egybehasonlítja, az előtti a népiskolai testgyakorlás jelenlegi sorsának nagyon szomorú képe fog feltárulni. Pedig a testgyakorlás kötelező „tantárgy“ úgy a tanítóképzőkben, mint a népiskolákban. Az eiem tanítóképezdék számára kiadott miniszteri tanterv 10. pontjában így van meghatározva ennek célja: „a testi erő edzése és azon jártasság elsajátítása, hogy a növendékek a tornázást tudják helyesen tanítani.“ A nő-tanítók képzője számára kiadott tantervben nincs ugyan szó a testgyakorlásról, de a melléje csatolt óratervben, erre a 4 évi tanfolyamban hetenkénti 1-1 óra van kiszabva. A polgári leányiskolából ki van kizárva a testgyakorlás. A polgári fiúiskola hat évi tanfolyamában a test- és fegyvergyakorlat összesen heti 2 óránál többet nem kapott. Az elemi népiskolák testgyakorlati óráin a szabad és rendgyakorlaton, s az ismétlő osztályokban a fegyver gyakorlaton kívül „a hol a körülmények engedik toldható még ezekhez néhány (torna) játéka“ is.

Ezekből kiderül, hogy nagy részben gondoskodva van a népiskolák testi nevelése bár némi követelményeinek teljesítéséről és a kormánytól meg van az élénk és öntudatos óhaj e nevelési ág művelésének fokozására nézve. Ez a körülmény még nem nyújt ugyan biztosítékot előadandó tervem létesítésére, de mégis megnyugtatóan szolgálhat arra nézve, hogy még sem építünk teljesen homokra.

Mindenekelőtt azon véleményemet fejezem ki, hogy a tornatanítás eddigi jól ismert tananyagával és módszerével szakítanunk kell, és e helyett azon testedző játékok meghonosítását fogadni el, melyekre a legközelebbi időben gyakran utalt jeles paedagogusunk Felméri a politikai és tanügyi sajtóban. Ki azonban, mint ez sok házánk fia előtt nem lesz titok, nem most először foglalkozik e kérdéssel, mert — ha jól emlékszem — már tán két évtíz előtt Skóciából irt érdekes és tanulságos úti leveleiben irányítá erre a közfigyelmet.

Az új rendszer több időt, a tanítótól több fárad-

ságot, helyesebben ügyeszeretet igényel ugyan, de legkevésbé volna a tanulók és tanítók szellemi s az iskola fentartók anyagi megterhelésével egybekötve. Mert a játék, az iskola céljára való felhasználása nélkül is szerepel a növendékeknek, sőt éppen arra szolgál, hogy a szellemet felüldítse. És ha mi ezt nevelési eszköznek fogadjuk be, ez oly természetes dolog lenne, mint midőn a gyantatlanul tova siető víz folyását gépek hajtásának erejével, jelentékeny közgazdasági tényezőül alkalmazzuk. Azonban a játék felüldítő hatása nem csak a tanulóknál, hanem a tanítóknál is jelentkezik, ki ebben és ez által szintén szórakozik, habár méltánytalannak találom, ha az eddigi elfoglaltatás mellett fenmaradt és ez után a fenti célra az iskola rendelkezésére bocsátott szabad idejéért, bár szerény ellenértékben, némi kis javadalmazásban nem részesítenék. Mielőtt erre rátérnénk, annak előre bocsátása után, hogy az iskolafentartó újabb anyagi megterhelése az okból nem válnék szükségessé, mivel a testedző játékokhoz sem költséges tornacsarnokok, sem ilyen tornaeszközök nem kívántatnak, annak jelzése válik feladatunkká, hogy miként lehetne a cél- és okszerű játékok rendezésében járatlan tanítókat a kellő útmutatásokkal ellátni és őket a tekintetből szakszerű ellenőrzés alá helyezni.

(Vége következik.)

Dr. Havas Gyula.

A tudásvágy fejlesztéséről.

(Vége.)

A gyermek tudás és tevékenységi vágyának kielégítésében kövesse a nevelő az „arany középutat.” Gyorsan nem szabad haladni, mert ez felületességre vezetne; sokat nem lehet felölelni, mert ez az alapos tudás kárával történne. Mind ennek okát sem szabad megmondani mind addig, a míg azt a növendék értelmi fejlődése meg nem engedi. Mert egyes dolgokban a korai felvilágosítás kétélű fegyver, a melylyel rendszerint a tanuló megsebzí önmagát. A kisebb gyermekek elégedjenek meg a tudásuk spharájába eshető érzékelhető dolgok megismerésével, a fejlődöttebbeket azonban rá kell vezetni a tények, dolgok közötti összefüggés okaira is.

Az ismeretszerzési vágy kielégítésénél és a tevékenység igénybevételénél nagyon fontos, hogy mi módon és mily adagban nyújtatik a gyermeknek a tudás anyaga és hogyan hasznosíttatik az gyakorlatilag? Ezekre vonatkozólag a mértéket mindenek fölött a növendék fejlődési fokozata, ereje és egyéni képessége szabja meg. Törvényül állíthatjuk fel, hogy a gyermekeknek mindig csak olyan szellemi táplálékot szabad adnunk, a melyet ők lelkileg feldolgozhatnak, megemészthetnek s esetleg hasznosíthatnak, szóval a mely körüknek, természeti hajlamaiknak éppen megfelel. Ha így járunk el, akkor újabb és újabb vágyakat keletkeztetünk tanítványainkban, hogy lelki szükségleteiket ezután is kielégítsék, és lassanként kifejlődik bennük a képesség, hogy önmaguktól, segítségünk nélkül, tehessenek eleget ama belső szükségletnek.

De a gyermek vágyait még nem értek határt azzal, hogy tudás-szomját csillapította, hogy tevékenységi hajlamaikat gyakorolhatta. Ő azt, a mit megismert és a mit alkotott, másoknak is tudtára akarja adni. Nincsen talán olyan, rendes viszonyok között nevelt tanuló, a ki hazatérve az iskolából kedvet ne árulna el elbeszélni, megmutatni mind azt, a mit a tanórák alatt látott, hallott vagy végezett. Fődolog mindenestre, hogy a gyermek bizalommal legyen eltelve ama személyiség irányában, a ki őt kérdezi vagy hallgatja; mert ekkor lelke önkény-

telenül megnyílik előtte; s ha jóakaratot, szeretetet tapasztal, elég egy kérdő tekintet vagy egy szó, hogy másoknak elmondja élményeit s kitarja szíve titkait.

Természetes, hogy legelső sorban a szülőknek kell felhasználni a gyermekek ezen közlékenységi hajlandóságát, ha azt akarják, hogy ez által bepillantassanak szülőlteik lelki világába és ennek révén oly nevelési eszközök birtokába juthassanak, a melyeknek segítségével gyermekeik értelmi és erkölcsi fejlődésére javítólag, irányítólag hathatnak.

A mi pedig a tanítót illeti, rá nézve is nagyon lényeges ama kívánalom, hogy tanítványai felfogó, itélő és akaró képességét a velök való beszélgetés közben mind jobban kiismerje. A tanító ne csak a leckeórákban, hanem azokon kívül is igyekezzék növendékeivel foglalkozni s bizalmukat megnyerve őket véleményeik, gondolataik kifejtésére serkenteni. Az ilyen beszélgetések által úgy a tanulókra, mint a tanítóra nagy haszon fog hárulni; az előbbiekre annyiban, hogy így az ők gondolkodásmódját, érzületét kiismerve, a tanító az erkölcsi és értelmi nevelés munkáját sikeresebben végezheti; az utóbbira nézve annyiban, hogy a módszertani eljárásban elkövetett hibákat, vagy tévedéseket növendékeinek őszinte feleleteiből legkönnyebben felismerheti. És gyakran megdöbbenve fogja tapasztalni a tanító a gyermekek naiv beszédéből, hogy egyes—előtte jelentéktelennek látszó—dolog mily nagy benyomást gyakorolt a tanulók lelkére; de fájdalommal fog értesülni sokszor arról is, hogy némely, a nagyok előtt könnyen érthetőnek tetsző dolgot mily kevéssé voltak képesek a növendékek igaz érteke szerint felfogni. „E hiba lélektani alapja abban áll, — mondja Felméri Lajos a földrajz tanításának módszeréről szólva, — hogy mindnyájan kísértetbe jövünk a gyermekeknek azt az ismeretet tenni föl, a melylyel nem bírnak s biztosra vesszük, hogy ha valamit a legegyszerűbb kifejezésekkel vele közöltünk, azt ők el is sajátították.” A gyermekekkel való bizalmas beszélgetés közben továbbá tapasztalni fogja a tanító, hogy növendékei igen sok izben az ő szavait nem helyes értékek szerint fogták fel vagy pedig éppen félreértették; át fogja látni, hogy a mely tantárgy egyik gyermeket foglalkoztatni képes, az a másikat kevésbé érinti, s a mi iránt az egyikben előszeretettel ébredt föl, az a másíknál semmiféle érzelmet nem keltett.

A gyermekek azonban bizalmas körben nemcsak közlékenységre hajlandók, hanem kérdezősködni is szeretnek. A kérdezősködési hajlandóság néha egészen az alkalmatlanokodásba, tolokodásba csap át, néha meg az önzés vagy a kíváncsiság bélyegét viseli magán; de ha vannak árnyoldalai, megvan az a jó oldala is, hogy a gyermekeket tudásvágyuk kielégítésére serkenti és az értelmi képzést előmozdítja. A tolokodásról, kíváncsiságról, magától érthetőleg, le kell szoktatni a növendéket; de eltekintve az e fajta hibáktól, alkalom adtán eme tudakozódási vágyat ő nálók kár volna kielégítés nélkül hagyni, nevelési tévedés volna a kérdező tanulókat ridegen elutasítani, holott éppen örvideni kellene, hogy azok az ismeretlen dolgok iránt meleg érdeklődést mutatnak.

Sokan a tanítók és szülők közül nem szeretik, ha a növendék egy vagy más dolog fölül tudakozódik; de vannak olyanok is, a kik éppen kigunyolják, vagy leszidják a hozzájuk bizalommal forduló. Nem csoda aztán, ha a gyermek az ilyenek irányában tartózkodóvá válik és őszinteséget, nyíltságot nem táplál lelkében; és nem csoda, ha helyettök olyanokhoz folyamodik, a kik az ő tudásvágyát téves fogalmakkal, balítéletekkel és babonás

nézetekkel elégtetik ki, természetesen az értelmi és erkölcsi nevelés nagy hátrányára. Ezért a szülők és tanítók akarjanak, szeressenek a gyermekekkel foglalkozni, mert semmi annyira nem képes emezeknek szívére, értelmére kedvező hatást gyakorolni, mint a szeretetteljes bánásmód és az irántok tanúsított érdeklődés. Bizonyos határt tagadhatatlanul mindig ki kell szabni, a melyen túl a növendékek közeledése nem terjedhet.

A gyermek tudásvágya azonban nemcsak az ismeretlen dolgok megismerésére terjed ki, hanem ezzel együtt az utánzási hajlandóság is jelentkezni szokott ő nála. A gyermek örömet és önkénytelenül követi a hozzá közelebb állók: szülők, rokonok, tanítók tetteit és készséggel tanulja el emezek beszédmódját. Az utánzási törekvés egy oly mozzanat az ember fejlődés-menetében, a melyet a nevelés tényezőinek mindenestre föl kell használni. A gyermek, természeténél fogva, ragaszkodik a nagyobbakhoz; és ha nem ragaszkodik, ha vonakodó és bizalmatlan: ez onnan ered, mert a körülötte levők ridegen bántak vele s elidegenítették maguktól. A szülők, tanítók legyenek azon, hogy a növendékeket a bizalom által magukhoz lánczolva saját jó példájuk utánzására fegyelmezésnek tegyék; legyenek őszinték a gyermekekkel szemben, mert akkor ezek sem fognak titkolódzni, színlelni előttük. Jellemezze a nevelést a nyíltság és az igazmondás.

A tudásvágygyal együtt szokott az ember lelkében fölébredni az igazság szeretete is; ez mint titkos ösztön, működik már a kisdédnél s később, az öntudat fejlődésével, nemes értelmekben és tettekben találja fel táplálékát.

A kik neveléssel foglalkoznak, jól tudják, hogy az igazság szeretete, az álnokságnak és csalásnak megvetése mily hatalmasan lép föl a gyermekeknel. Kérzi már a kisdéd is, ha valótlan dolgokkal áztatják, ha igazságtalanul bántanak vele, durván szidják s jogtalanul megrovítják őt valamiben, éppen úgy mint a felnőttek, a kiknél az igaz ösztönéhez és érzelméhez erős ítélő erő is járul. Ép ezért a nevelőknek nem szabadna feledni, hogy növeltjeik igazságszeretetét megsérteni, eltompítani a legnagyobb hibák egyike; nem szabadna szem elől téveszteni, hogy magaviseletöknek, jutalmazásuknak, vagy büntetésöknek az igazságosság bélyegével kell mindig ellátva

lenni. Az igazságszeretet csirája, ha gondos ápolásban részesül, hatalmas törzsszé növekedhetik, de elhanyagolás vagy erőszakos, durva bánásmód mellett vajmi hamar el is pusztulhat.

A mint a gyermek intellectusa fejlődésnek indul, a mint a tudásvágy élénken kezd működni nemes célokat kell a növendék elé kitűznünk, a mely felé törekedjék s a melynek megvalósításában büszkeséget találjon; de egyszersmind meg kell előzni, vagy meg kell tiltani, hogy olyat tegyen s oly gondolkör rabjává legyen, a mely a valóság és igazság elveivel ellentétben áll. A testi és lelki tevékenység gyakorlásával keltsük föl a növendékben nemcsak a való ismeretek megszerzésére irányuló hajlamokat, hanem az igaznak eszményi szeretetét is. Hivatkozunk gyakran a gyermek igazságérezelmére. Az adott szó legyen szent mindenki előtt. A szöszegőt tüntessük fel olyképp, mint a ki megbecstelenítette önmagát és a kiből megbizni többé nem lehet. Szoktassuk a gyermekeket nyíltságára, ebből kifolyólag őszinteségre és becsületességre. Mondják ki az igazat félelem nélkül, habár tudják, hogy ez által egyes tanuló társaiknál ellen-szenvet támasztanak; azonban az igazság kimondásánál kerüljék a sértő modort, nehogy ezzel másokat nemcsak maguk, hanem az igazság ellen is ingereljenek; mert tapasztalati dolog, hogy az emberek nagy része nem annyira az igazságot, mint azt a durva módort szokta gyűlölni, a melylyel némelyek a valóságot másoknak szemébe mondják.

Az árulkodást, besugást szigorúan el kell tiltani, a rászedést, ámtást nem szabad megtűrni. Jellemezze a családi és iskolai életet az erős igazságérzet; szeressék és kövessék a növendékek az igazat önmagáért, minden melléktekintet vagy anyagi jutalomra való kilitás nélkül; tudjanak és tanuljanak mindent valódi értéke szerint megbecsülni és tisztelni; ne higgyenek a látszatnak, hanem e helyett saját tapasztalataikra és helyesen formált nézetükre támaszkodjanak, mert ekkor nem fognak az előítéletek és balvélemények rabjaivá lenni.

A tanító oktasson alaposan, kerülje a szubjektív véleményeket, bánjék a tanulókkal igazságosan, ha azt akarja, hogy ezekben az igaznak megismerése mellett az igazság szeretete is erős gyökeret verjen.

Zajzon Dénes.

T Á R C Z A.

A kátrány-festékekről.

(Vége.)

Az árúbeli fuchsin szép fémfényű és zöldes-aranyos-csillámlású jegecsekben kapható és aránylag nem drága, mert kis mennyiségű fuchsinnal sokat festhetünk. Igen érdekes a következő összeállítás, a mely mutatja, hogy miképp jutunk körülbelül 1 kgr. tiszta fuchsinhoz. 3000 kgr. kőszénből lesz 100 kgr. kátrány, ebből 3-5 kgr. nyers benzol, ebből 3 kgr. nitrobenzol, ebből 2-25 kgr. nyers anilin (olaj) és végre ebből 1-12 kgr. tiszta fuchsin.

A rosanilin már magában is eléggé komplikált összetételű vegyület, de ha még komplikáltabbá teszik az által, hogy különböző más vegyületekkel hozzák össze, különböző vörös, ibolya, zöld, kék stb. anilinfestéket nyernek. Ilyen anilin festékek még: a Hofmann-féle ibolya, a Perkin-féle ibolya, az anilin-kék (lioni kék), az anilinzöld, a jódzöld, az anilinsárga, az anilinbarna, az anilinfekete stb.

Ismeretes egy szintén az anilin festékekhez tartozó gyönyörű zöld színű és újabb időben általánosan használt festék; a malachitzöld, vagy keserű mandula olaj-zöld, a melyet majdnem egy időben 1877-ben, egymástól függetlenül Fischer Ottó és Döbner fedeztek föl. Igen nagy mennyiségben lesz ez előállítva az anilin egy származékából a drinethylanilinból. Ezt hevítik a keserű mandulaolajjal (benzaldehyd) valamely vizet elvonó anyag (zinkchlorid) jelenlétében. A kereskedésben victoria-zöld név alatt is kapható és nagy fémfényű aranyos-zöldesen csillámló jegecseket alkot. Vizben könnyen oldódik szép zöld színnel és ez oldat a selymet és gyapjút directé igen szép smaragd-zöld színűre festi.

1858-ban Gries Péter egy igen érdekes és a festék iparra nagyon becses vegyület sorozatot fedezett föl. Ő az anilin és az ehhez hasonló vegyületek sóit, jég-hideg oldatban összehozta egy szeretlen sóval, a salétromos savas natriummal és a diazovegyületekhez jutott. Ezek

magukban ugyan kevésbé állandó vegyületek, mert száraz állapotban igen könnyen és nagy robajjal explodálnak, de más vegyületekkel összehozva, rendkívüli módon mutatják az egyesülési törekvést. Így tekinthetők a diazovegyületek az igen nagy számú azofestékek alapvegyületeinek. Ezen festékek rendszeren igen könnyen állíthatók elő és meglehetősen olcsók. A sorozat nagyszámú tagjaiból csak egynéhány fontosabbat és leginkább használtat fogok fölemlíteni. Ezek a narancsszínű tropaeolin, a szintén szép narancsszínű helianthin, a bordeaux-piros, az azoké, a bismark-barna, a congoveres, a benzopurpurin stb. Igen sok azofesték vezethető le a naphtalinból is és itt túlralkodók a vörös, barna és sárga színek. Ilyenek: a naphtalinvörös, (magdalavörös), a naphtalinsárga, martinssárga, a naphtalorange, a Bieber-féle skarlát stb.

Igen nevezetes fölfedezés történt 1874-ben is, a midőn Baeyer Adolf, jelenleg müncheni tanár a phenolfestékekhez tartozó, gyönyörű szép rózsaszínű eosin-festékekkel lepte meg a világot. Ezek előállításánál használják a carbolsavhoz hasonló resorcinot és egy szép hosszú tűkben jegécedő fehér színű savat, a phtalsavat. E kettő összeolvasztva, keletkezik egy test, a mely vízben oldva, a lehető legszebb fényőzést (fluorescentia) mutatja, t. i. különböző oldalról nézve, hol sárga, hol zöld, hol barna, hol pedig vöröses színben játszik. E testet éppen ezen tulajdonságánál fogva elkeresztelték „fluorescens“-nek. Ha ezen fluorescens jódval, brommal, chlorról vagy salétromsavval hozzák össze, akkor ezen testeknek megfelelőleg, a rózsaszín legváltozatosabb árnyalatait mutató eosinek keletkeznek. Ezek is directe szép rózsaszínűre festik a selymet és gyapjút.

Az anthracen festékek közül különösen egy érdemel különös figyelmet, t. i. az alizarin. Mielőtt az alizarint, ezen kitünő és nagy mennyiségben használt festéket a kátrány anyagából, az anthracenből mesterségesen sikerült volna előállítani, egy növényből, a pirosító buzérből (*rubia tinctorum*, Krapp) lett leválasztva. A pirosító buzér ugyanis gyökerében egy olyan természetű vegyületet (glycozid), ruberitrinsavat tartalmaz, hogy a gyökér sárral vagy aljallal főzve, vagy víz alatt hosszabb ideig állva, ezen ruberitrinsav elbomlik glycose-re (egy czukorfaj) és alizarinra. A növényben körülbelül 1 százalék alizarin foglaltatik. E növényt ennél fogva egyes vidékeken rendszeresen és nagy mértékben kultiválták. Különösen Dél-Franciaország tűnt ki e tekintetben és az ottani népnek ez képezte egyik legfőbb jövedelmi forrását, mert évenként átlag 80 millió frank értékű buzérral termeltek. Az 1868-iki év egyszerre nagy csapást mért Dél-Franciaország termelőire, mert Németországban két vegyésznek, Graebe és Liebermannnak sikerült az alizarin mesterséges előállítására. E fölfedezés tönkre tett Franciaországban egy jövedelmező mezőgazdasági ágat, de Németországban annál virágzóbbá egy chemiai iparágat, és ezzel egyszerre mind az összes emberiségnek is nagy szolgálatot tett. Régebben ugyanis 100 kgr. buzér, mely átlag 1 kgr. alizarint tartalmazott, került 80—100 frankba és ma egy kgr. mesterségesen előállított tiszta alizarin csak 12 frankba kerül.

Az alizarint az anthracenből következőleg nyerik. Az anthracent először éleenyítik egy anthrachinon nevű vegyületté. Ezt hevítik füstölőg kénssavval és az így nyert terményt, natron- vagy kálicsalattal 250—270°-nál összeolvasztják. Az olvasztott tömeget vízzel kilugozzák és az oldatból a már kész alizarint sóssal leválasztják. Az alizarin vöröses-sárga tűkben jegécedik, vízben kevésbé, de alkoholban könnyen oldódik. Tömény kénssav sötét-

vörös színnel oldja, de ezen oldatból a víz ismét változatlanul leválasztja az alizarint. Alkaliakban biborpiros színnel lesz oldva és ezen oldatból mézszínű kékszínű-timsó és ónsók vörös, és vassók feketés-ibolyaszínű alizarin sókat választanak le. Az alizarin főleg a növényrostból készült kelmék festésénél lesz fölhasználva, miután azonban egy magában nem tapad a rosthhoz, a kelmét először avatóba kell áztatni (pácolni). Avató-szerkül lesznek használva az előbb említett fémsók (mészó, timsó, vassók, ónsók stb.), mert ezek adnak az alizarinnal, a mint említettük, különböző színű csapadékokat. Leggyakrabban használják a timsót és a vassókat. A kelme először be lesz mártva az avatószerbe, vagy az avatószerre lesz nyomva a kelmére és azután bemártva az alizarin oldatba. A timsóval avatott kelmék vörös-, a timsó és olajjal avatottak török-piros és a vassókkal avatottak violaszínűek lesznek. Az alizarin a kereskedésben narancsszínű tészta alakban is kapható és ez 20% alizarint tartalmaz.

Egy szintén az anthracéumból levezethető festék a purpurin, a mely hasonló módon készül, mint az alizarin és a festésnél is úgy lesz fölhasználva. Ennek színe bibor-piros. Régebben ezt is a buzér-gyökérből nyerték, mert kis mennyiségben az alizarin mellett szintén benne foglaltatott. Jelenleg összesen 15 alizarin-gyár látja el a világot a szükséglettel. Ezekből 8 esik Németországra. Az évi termelés 10,500 tonna, körülbelül 30 millió marka értékben.

Egy nem kevésbé fontos festék az indigó, a mely épp úgy, mint az alizarin, szintén főleg a növényrostból készült kelmék festésénél nyer bő alkalmazást. Épp úgy, mint az alizarin, ez is egy növényben található. Kelet és Nyugat-Indiában, valamint Közép- és Dél-Amerikában nagyban kultiválnak egy növényfajt, az indigofera tinctoriát, Európában pedig az isatys tinctoriát (festőfü, csüleng), melyek az alizarinhoz hasonlóan, egy glycozitet az indikánt tartalmaznak. Ezen indikán egy erjedési folyamatnál elbomlik glycose-re (czukorfaj) és indigókékre. Az indigó növényeket kádakba teszik és ezekben víz alatt addig maradnak, míg az indikán teljesen erjedésbe ment. A folyadék többször föl lesz kavartva és végre az indigókék iszap alakjában leülepedik. Ezen iszap kimosva és szárítva adja az árúbeli indigót. Az indigó-növény ültetvényeseket 1880-ban szintén fenyegette veszély, mert ezen évben a már említett Baeyer Adolf egy igen nevezetes synthesist tett, t. i. előállította a mesterséges indigót. Bár e nevezetes fölfedezésnek a tudomány nagyon örvendett, a technika még nem igen vehette hasznát, mert az előállításra szükséges alapvegyületek még igen költségesek voltak és így a mesterséges indigó nem versenyezhetett a természetessel. Az indigó-növény napjai azonban meg vannak számlálva és tekintve a lázas tevékenységet, a melylyel hozzáfogtak, hogy olcsó előállítást célzó alapvegyületet találjanak, nemsokára a volt hasznos növények közé fogjuk sorolni az indigóferát is.

Az indigó főleg a gyapju-festésnél nyer alkalmazást. A festés directe történik, minden avatószer használata nélkül. Két módszer szerint történik a festés. Az egyik szerint az indigót feloldják kénssavban, ezen oldatot felhígítják vízzel és ebbe mártják a megfestendő gyapjút. A második módszer szerint az indigót először egy bizonyos erjesztési-folyamatnak vetik alá és átalakítják egy szintelen terményenyé, az indigó-fehérré. Ebben mártják be a gyapjút és a gyapjun magán alakul át ismét a levegő éleenyének behatása alatt az indigófehér indigókékké.

Ha már most áttekintjük a tárgyalt kátrány-festékeket, akkor meg kell különböztetnünk olyanokat, a melyek főleg az állati rostot festik és olyanokat, a melyek a növényi-rostot. Vannak ismét olyanok, melyek avatószer

nélkül is alkalmazhatók és olyanok, melyek csak avatószer alkalmazásával.

A kátrány-festékek közül főleg az anilin-festékek bár a selyem-festés terét teljesen uralják, és a gyapju-festés terén is meglehetősen hódítottak, mégis más dolgok festésére is föl lesznek használva. Így használják a papír-festésre, a midőn az anilin-festékhez még hozzáadnak timsót, tannint és szappant. Az arsen-mentes anilin-festékek, a mint újabb időben ez el is érhető, föl lesznek használva liqueurök és cukorkák festésére is. Alkalmazást szenvednek még az elefántesont-, bőr- és szaruárúk festésénél is. Végre készítenek belőlük az aquarell-festéshez alkalmas festékeket is, az olajfestésnél azonban még nem alkalmazhatók.

A mióta a kátrány-festékek ipara oly nagy lendületet vett, a kátrány nagyon keresett termék lett. Európában most évenként 550,000 tonna kátrány lesz fel dolgozva.

Tekintve azt, hogy a kőszén roppant mennyiségben lesz már fölhasználva s hogy végre be kell állania az időnek, a midőn teljesen ki lesz aknázva a föld méhében rejlő készlet, méltán kérdezhetjük, hogy mi fogja akkor a kőszénét pótolni? A már mostan mutatkozó előjelek után ítélve, hajlandók vagyunk a villamosságban egy a kőszénét pótló erőt fölismerni, mert már most is sok helyen a villamos-világítás versenyre kell a gázvilágítással. A festékipar terén is bizonyosan szintén még nem is gyanítható fordulat fog beállani és a mint mi a 2000 év előtti festékekre, úgy fognak 2000 év múlva a mieinkre visszatekinteni.

Dr. Koch Ferencz.

EGYESÜLETI ÉLET

A nevelésügyi bizottság márcz. hó 19-én tartott gyűlésén Binder Laura olvasott fel egy tartalmas értekezést e tételről: „Miként történjék a gyermekek írásainak, fogalmazványainak kijavítása?” A gyűlés egyike volt a legnépesebbeknek. Képviselve volt benne a két képezde, a polgári-, a felsőbb leány-iskola, valamint a helybeli községi és felekezeti elemi iskolák. Jelen volt a kir. tanfelügyelő is. Ezt nem újdonság kedvéért említjük meg, mert a mi szeretett tanfelügyelőnk úgy a nevelésügyi, valamint a könyvbírálo bizottság ülésein rendszeresen mindig ott van, ha csak valami sürgetős hivatali teendő fel nem tartóztatja.

Csak annyit akarunk mondani, hogy a tárgy minden irányban élénk érdeklődést keltett fel. Minthogy az értekezés a tárgyat több oldalról fölélte s ennél fogva terjedelmes volt, ez úttal csak előleges észrevételek s megjegyzések történtek. A tárgy részletes megbeszélése a nevelésügyi bizottság következő ülésein fog megtörténni. A Binder Laura érdeke- értekezését egész terjedelmében közölni fogjuk. Egyszersmind közre adjuk a bizottság megállapodását is.

A könyvbírálo-bizottság m. hó 26-án tartott ülésének egyik tárgyát a Józsa Sándor, gyergyó-ditrői tanító számoló kockáinak és számtani vezérkönyvének ismertetése képezte. Nagy Kálmán gondos utánjárással áttanulmányozta a Józsa számtanítási rendszerét s azt a gyűlés színén bemutatta. Ismertető felhívta a figyelmét a gyűlésnek arra, hogy Józsa S. milyen fokozatosan igyekszik a számot az I. és II. oszt. ban szemléltetés útján tanítani. Több elismerésre méltó jó oldalát tüntette fel e rendszernek. Különösen kiemelte, hogy szerencsés az a gondolat, mely szerint a törtszámok ismertetésére szabályos darabokra vágalt kockákat használ fel a szerző. Ezt a gondolatot annyival jobbnak tartja ismertető, mert a törtszámok szemléltetésénél csupán a vonalak igen egyoldaluak, a gyümölcsök pedig, milyenek a pityóka, alma, sat. sok hátránnyal járnak.

A bizottság élénk érdeklődéssel hallgatta végig a meleg ismertetés és elhatározta, hogy úgy a művet, mint a szemléltető egész szerkezetet bírálati sorrendjébe beveszi s tüzetesen megbíráltatja. Ugyanezen ülésen Binder Laura olvasott fel alapos bírálatot Szilágy megye földrajzárol, melyet Boér Miklós és Bardocz Pál szerkesztettek.

A bírálatot egész terjedelmében közölni fogjuk.

Tanító testületünk központi köre 1-ső rendes gyűlését f. évi márczius hó 30-án tartotta meg Kolozsvárt, az állami tanítónőképző-intézet helyiségében, dr. Lázár Gyula elnökle alatt a következő tárgysorozattal: 1. 8—9-ig nyilvános tanítást tartott a lutheránus el. leányiskolában Lindner Augusztina k. a 2 1/2 10 óraker a gyűlés megnyitása. 3. Jegyzőkönyv felolvasása. 4. A közp. választmány átiratának felolvasása. 5. Tisztviselők leköszönése és újak választása. 6. Jelentés a nyilvános tanításról. 7. Felolvasás, dr. Felméri Lajos, egyetemi tanár által. A gyűlés lefolyásáról csak lapunk közelebbi számában közölhetünk részletes tudósítást.

„Jótét“-egyesület. Örömmel értesültünk az évi jelentésből, hogy Hódmező-Vásárhelyt is alakult a szegény iskolás gyermekek segélyezésére „Jótét“ czímmel egyesület.

Az eszmét az ev. ref. tanács karolta fel 1887. deczemberben. Az alakuló gyűlés 1888. augusztus 12-én volt, a mikor is megválasztották a tisztikart s az igazgató-választmányt. Elnök Szeremlei Sámuel, ref. lelkész; közpénztárnok: Hódi József; gazda: Molnár Ferencz, tanító.

Az egyesületnek vannak alapító tagjai, kik egyszermindenkorra száz forintot fizettek; rendes tagjai, kik évenként 2 frtot fizetnek; pártoló tagjai, kik évi 50 krt ajánlottak; támogatói, kik időhöz nem kötve adakoznak.

Az egyesület elfogad minden ócskaságot s hasznavehető csekélységet. Ilyenek: a kopott ruha, rongyos fehérmű, csorba pohár, repedt kancsó, orvosságos üveg, romlott lakat, kopott patkó, elgörbült szeg, feletlen ajtószark, vaskemence, platt és öntött vasedényrészek, suba és bekecs darab, rossz sipka, bőrbéllés, elhasznált kesztyű, csont, fésű, szarvak, ponyvák, zsák, kötél darab, surló és portörölő rongy, szabó műhelyből kikerült ollóforgácsok, rossz kalap, hirdlapok, parafadugasz, gomb, lekvár főzés után megmaradt szilva, barack, cseresznye és megymagvak, körtve- és alma-mag, akác, gledicsia, eper, keserű mandula mag, bodza-virág, toliu, mátráczokból s butorokból került szőr és szövet, lábtörölő szőnyeg, rossz paplan, pokrócz stb.

Az efelékből és a pénzadományokból begyűlt a mult évben 1443 frt. 93 kr, melyből tőkésítés végett az egyházi alapítványi pénztárba átadtak 1035 frtot. Ezenkívül a gazda bevett 216 frt. és 70 krt, melyből 45 frt. 46 kr. pénzmaradvány ment át e folyó 1889. évre.

A mult évben az egyesület 69 gyermeket látott el ruhával. A fiuk ruháit és csizmáit árlejtés útján készítették, a leányok ruháit részben uri leányok és asszonyok szivességéből ingyen varták meg.

Az egyesületnek van árva osztálya is s ez az 1889. évre január 1-től kezdve havi részletekben fizetendő 100 frtot szavazott meg egy vagyontalan anya három kis gyermeke számára. Az egyesület terve árvaházat állítani, mely czélra tőkét gyűjt; addig is az árvákat, a mennyiben ereje engedi, tisztességes magánháznál helyezendi el.

Jól esik megjegyeznünk, hogy a h. m.-vásárhelyi „Jótét“ egyesület létrehozásában s fejlesztésében első sorban a lelkészek, tanárok és tanítók fejtettek s fejtenek ki jelenleg is nagy buzgóságot s áldozatkészséget.

E szép példát melegen ajánljuk mindazok figyelmébe, kik még ilyenmü egyesületet nem alkottak.

Felvilágosítással a kolozsvári „Rongyos-egylet“ is szívesen szolgál.

Az ugocsamegyei tanító-testület munkálkodik a közművelődés terjesztése s a hazafias szellem apolása érdekében.

Már régebben gyűjtést eszközölt a végre, hogy Sz.-V.-Ardóban megmentse az enyészettől Ugocsamegye építészeti becsesel bíró goth stylu templomát. Ugyan e célra a megye értelmisége részvétele mellett tánczzal egybekötött hangversenyt rendezett f. év márczius 5-én N.-Szöllösön a megyeház nagy termében.

A hangverseny programját tették: 2 férfi négyes. 2 zongora darab, női szóló zongora kísérettel; „A templom romjaiból” cz. költemény, írta és elszavalta Király K. tanár; szavalt, előadta Sárkány Lajos, ardói ref. lelkész. Révész Imréné urhölgy: „A virágok bosszúja” czimű életképpel tette az estét kellemesebbé. Elismeréssel kell megemlékeznünk a többi működő tagok közt Izák János, m.-szigeti áll. felsőbb leány isk. tanárról, a ki költséget, fáradságot nem kímélve Nagy-Szöllösre utazott, hogy a concertben a zenét ő töltse be.

A tanító egyesület kötelezővé tette minden tagjának a kosárfonás megtanulását, hogy mindenik tanító a maga falujában tanítsa meg erre a népet. Fűzfa van a Tisza partján elég, csak fel kell használni; népünk pedig szegény s jól fog neki, ha valamí kereset-forráshoz juthat

Az egyesület ötletében felmerült mozzanatképen említendő fel, hogy a választmány elhatározta megkeresni a központi végrehajtó bizottságot, hogy hívjon össze f. év augusztus havára akár képviseleti, akár egyetemes tanító-gyűlést.

N.-Szöllösön, 1889. márczius 12-én

Q.

I R O D A L O M.

Földrajz a polgári leányiskolák I. osztálya számára, a legújabb miniszteri tanításterv nyomán írták: *Dr. Hunfalvi János és Schneider János* I. rész. A magyar szent korona országai és Európa többi államai. Budapest. 1888. (Ára 80 kr.)

(Vége.)

A IV. szakasz Európa területéről és lakosságáról beszél általán. Beosztja a lakosokat fajtára- és nyelvre nézve. Megkülönbözteti a kaukázai és mongol fajt. Nyelvre nézve: az árja-, turáni- és sémi nyelvcsaládot.

Megemlíti Európa országainak különböző kormányformáit. S itt ismét a felületesség hibájába esik, midőn így szól: „Személyes unio köti össze más államokkal Finországot. Luxemburgot, Norvégiát Magyarország viszonya Ausztriához nem tiszta személyes unio.” Véleményem szerint ez a passzus egészen el is maradhatott volna. Mert a személyes- vagy perszonal-unio-, és a nem tisztán személyes- vagy reál-unio közötti különbség olyan nehéz jogi kérdés, melyet, mint erről a „Bud. Szemle”*) legközelebbi számának e tárgyra vonatkozó cikkéből is meggyőződhetünk: még jogtudósok sem tudtak tökéletesen eldönteni.

A mi a tanítási anyag mennyiségét illeti, e tekintetben ez a könyv sokkal inkább eltalálta a mértéket, mint a polgári iskola számára írt földrajzi tankönyvnek legnagyobb része. Anyagát sokkal inkább be lehet osztani egy iskolai évre. Nem mondom ugyan, hogy kényelmesen el lehet végezni. Sőt, ha egy részt a tanulót nem akarjuk túlterhelni, másrészt a tanultakat kellőleg beakarjuk gyakoroltatni, azaz átismételni: kénytelenek leszünk kihagyásokkal segíteni magunkon. S mivel a III. szakasz elég röviden, sőt néhol — a mint főnebb említém — felületesen tárgyalja Európa országait; a kihagyás Ausztriánál történhetik olyan helyt, a hol apró részletekbe bocsátkozik a könyv. Az I. szakaszban is kevés a főleg, legfennebb a főváros és környéke volna vidéki ta-

nulókra nézve igen részletes. A „Magyarországról általában” szóló (8-ik) részben pedig e tételt, hogy hazánk jól kikerekített egészet alkot, s a Kárpátok az ország szélén összefüggő láncolatot alkotnak, többször és többféle módon említi, úgy, hogy fölösleges ismétlésbe esik, a mi e cikk első részét hosszadalmassá és nehézkesé teszi.

Statistikai adatokkal nem terheli a tanulót. Kár azonban, hogy az adott számok egy részét következtelenül közli. Így péld. Szabadkának népessége a 10-ik oldal szerint 61,000, a 81-ik lapon 53,099. Szeged lakossága a 12-ik lapon 70,000, a 81-ik oldalon 75,000. Debreczen népessége a 12-ik lapon 50,000, a 82-ik lapon 53,000.

Tehát ugyanazon műben, ugyanazon helységekről kétféle adat!

De az elősorolt hibák dacára is e könyv a használható tankönyvek közé tartozik. Mert tananyaga elég jól van beosztva. Adatai az érintett helyek leszámításával megbízhatók. Nyelvezete ott, a hol nem feledkezik meg arról, hogy 10 éves tanulókkal van dolga, eléggé megfelel a célnak és lelkiismeretes tanító kezében, illetőleg vezetése mellett a gyermekek nem fogják nagy nehézséggel megtanulni belőle földrajzi ismereteiket. Nyomatása tiszta, s nem rontja a növendék látó-érékét, a mi más nagy előnye sok más tankönyv fölött. Kiállítása csinos; ízletesen be is van kötve, a mi úgy takarékosági, mint esztetikai szempontból kívánatos volna minden iskolai tankönyvre nézve.

A szóban forgó műre nézve pedig óhajtanám: vajha minél előbb új átdolgozáson menne keresztül, mert akkor remélhetném, hogy az iskola czéljainak és a tanítás sikerének inkább megfelelné.

Különösen, ha néhány jó illusztrációt is fölvenne, s ezeket leginkább a hazai földrajz tárgyalásánál. Mert igen sajnós az, hogy éppen hazánk szép vidékeiről nem nyújthatunk szemléltető képek segítségével fogalmat növendékeinknek. Míg a Hölzel színezett — és a Lehman-féle sikerült „földrajzi jellemképekkel” bemutathatjuk Európa többi országainak, sőt a távol eső földrészeknek tanulságos, vagy érdekes tájképeit: addig Magyarország gyönyörű vidékeiről egyetlen szemléltető képünk sincs. Bizony sajnós- és visszás dolog ez!*) Azért eladdig, a míg tanszereink e tekintetben is kiegészítést nyernek: a tankönyveknek kellene ezen érezhető hiányon segíteniök!

Binder Laura.

Magyar nyelvtanítás. Irta *Deme Károly*, felső leányiskolai igazgató. Budapest, 1889. Pozsony. Kiadja Stampfel Károly. Ára 60 kr. Megrendelhető a szerzőnél is Ar. Maróton.

A német irod. rövid története. Középiskolák számára írta *Heinrich Gusztáv*. A 165 lapra terjedő kötet magában foglalja a német irodalom történetének kiválóbb jelenségeit. A könyv érdekes és tanulságos olvasmány a nagy közönség számára is. Ára 1 frt 20 kr. Kiadta Lampel Róbert Bndapesten.

A csecsemő táplálkozásáról és azon káros hatásokról, melyek a nőre háromlanak, ha nem szoptat, habár egészsége megengedné is. Irta *dr. Berger Ignác*. Ára 40 kr. Kiadta Lampel Róbert.

*) A földrajzi jellemképekkel való szemléltetést sőt, a hol lehet a scioptikon és stereoskop képek használatát helyesnek, sőt szükségesnek mondja és ajánlja Stauber Antal azon híres pályaművében, melylyel a II. Lipót belga király által kitűzött pályázaton 60 munka közül megnyerte a pályadíjat. A pályázat pedig kitűzött 1885-ben, s a díjat a király által kinevezett jury „azon legjobb mű részére határozta, mely szól azon módokról és eszközökről, melyek segítségével a földrajz tudományt népszerűvé lehet tenni és a földrajzi tanítást az oktatás különböző fokain az iskolában elő lehet mozdítani.”

A munka czíme: „Das Studium der Geographie in und ausser der Schule.” Augsburg, 1888. M. 3. 2.

*) 1888. 144. sz. Nagy Ernő.

V E G Y E S E K

— **Előfizetőinkhez.** Tisztelettel kérjük t. előfizetőinket, szíveskedjenek az előfizetési pénzeket e hó folytán beküldeni, hogy a pénztárnoki jelentést a választmány szokásos havi gyűlésén tehessük meg.

— **Budapest tanfelügyelője** A vall. és közokt. m. kir. miniszter az elhalt Békey Imre helyébe, a főváros tanfelügyelőjévé végleges minőségben Verédy Károly abaujtornamegyei kir. tanfelügyelőt helyezte át.

— **Új népiskola.** Az erdélyrészi magy. közműv. egyesület m. hó 12-én tartott vál. ülésén elhatározta az előmunkálatok megkezdését egy Magyar-Nagy-Zsomboron felállítandó népiskola érdekében. E célból a helyszínén Sombory Lajos földbirtokossal, mint az iskola leendő patronusával való értekezésre Kozma Ferencz, kir. tanfelügyelőt és Barthá Miklóst küldötte ki a választmány.

— **Iskola tűzveszélyben.** Mult hó 19-én Magyar-Valkó községben, gyújtogatásból, nagy tűzvész támadt. Az ottani községi népiskolát is, csak fedele lerontásával sikerült megmenteni, mely alkalommal Koleza János, ig. tanító érelyes munkát fejtett ki. Az iskola kára 150 frt., de a falué 10,000 frtra megy.

— **Köszönet.** György László, Hadnagy Albert, Szentgyörgyi Dénes, Csákány Zoltán és Máthé József, a kolozsvári áll. tanító-képzésben 1886-ban képesített tanítók egyesületének tagjai, mint a mult évben, úgy az idén is, Maros-Vásárhelyt f. év február 22-én 13—1889. sz. a. kelt huzdító átirat kíséretében egy drb. tíz frankos aranyat küldöttek, a nevezett intézet ifjúsága önképzőkörének pályadíjúl. Egyszersmind megjelöltek három neveléstani tételt, hogy azok közül egyet tűzzön ki az önképzőkör pályázatra. Fogadják a lelkes adományozók érdeklődésükért s hazafias áldozatkész-ségükért az önképzőkör halás köszönetét. Kolozsvárt, 1889. márczius 23-án. Az elnökség.

— **Iparos tanulók munkakiállítás.** A kolozsvári ipariskolák felügyelő bizottsága a tanítótestület közreműködésével ez évben is a közzvizsgálattal kapcsolatosan a tanulók gyakorlati képességeinek bemutatása céljából, a tanulók munkáiból kiállítást rendez. A kiállítás a központi rajziskola helyiségében lesz f. é. máj. 2., 3., 4. és 5. napjain. Május 5-én d. e. és d. u. lesznek meg a közzvizsgálatok, melyek befejezésüül d. u. 6 órakor lesz a kiállítás bezárása és a jutalmak kiosztása. Az ipariskolák hittani vizsgálatát f. hó 28-án tartják meg. A kiállításon való részvételre a tanulók közül már is szép számmal jelentkeztek. A kolozsvári ipariskolák tanulói létszáma ez évben 579-re ment. Fennállásuk óta ez a legmagasabb létszám.

— **Tanítók ügye a képviselőházban.** Boda Vilmos képviselő megigérte a szegszárdközponti tanító-egyletnek, hogy felszólal a költségvetés tárgyalásánál, hogy a tanítói fizetés minimumát 400 frtban állapítsák meg; minden tanító 10 százalék ötödéves pótlékban részesüljön azon pénztárból, a melyből fizetését kapja; a tanítói fizetés behajtását a megye eszközölje.

— **Maros-Tordamegye tanügyi állapota 1887⁷/₈-ban.** A megye tanköteleseinek száma 28,351, kik közül iskolába járt 19,381, nem járt 8970. A mulasztási félnapok száma 197,427. Büntetéspénzből befolyt 1313 frt. Az iskolából kilépettek mindenike tudott írni és olvasni. Az iskolák száma 264, 319 tanítóval és 333 tanteremmel. A tanítók közül 75-nek nincs képesítése. 10 iskolai takarékpénztárban 336 gyermek 260 frt 11 krt. takarított meg.

— **Kisdödöv.** Pozsony megye Galántha községében Fésüs György jogakadémiai tanár, saját költségén létesített kisdödöv intézetet.

— **Kereskedelmi középiskola.** A vall. és közokt. miniszter nyilvánossági jogot adott a nagy-váradi keresk. középiskolának s kijelentette, hogy az egy évi önkéntességi jognak az intézet növendékeire való kiterjesztése folyamatban van.

— **Irodalmi pályázat.** A Budapesti Tanító-testület a maga tagjai számára pályázatot hirdet. A pályakérdés ez: „Mi értendő az egységes tanterületi és egyesületi szellem alatt, és mennyiben mozditja az elő az iskola és a tanítók javát?” A relatív legjobb, de irodalmi beccsel bíró munka jutalma 10 drb, a másodiké 3 drb. cs. és kir. arany, mely pályadíjat a Békey Imre alapítvány fedez.

— **Tanítónők.** Berlinben a községi iskoláknál jelenleg 150 tanítónő-jelölt látogatja a tanításokat s ezeken kívül engedélyt kértek a látogató-ra még 50-cn. Ezek mind Berlinben akarnak tanítónői alkalmazást nyerni, s e szerint a porosz főváros jó darab időre biztosítva van tanítónők dolgában.

— **Tanítói szolgálat képesség.** A müncheni tanító-személyzetből évenként 17 férfi és 14 nő-tanító megy nyugdíjba. A 17 férfi összes szolgálati éve tesz 591 évet, a nőké 272 évet. E szerint a férfi tanító átlagos szolgálati képessége 35 évre, a nőé pedig 20 évre tehető.

— **Iskolalátogatás.** Párisban a tankötelesek közül (6—13 év) 7.61% nem jár iskolába résztnt a szülők tudatlansága és szegénysége miatt, részint azért, mert az iskolákban nincs hely számokra. Sok 10—11 éves leány azért nem járhat iskolába, mert minden este éjjeltájáig a színházi szolgálattal van elfoglalva.

— **Népoktatás Angliában.** Az 1886⁶/₇-ik évi kimutatás szerint a tankötelesek száma 4.645,097, kik közül iskolába járt 70%. A tanítók közül 31% a tanítónők közül 34% nem bír kellő képzettséggel. A tanítói vizsgálatoknál 100 folyamodó közül megfelel a kiválasztásnak 9, valahogyan átmegyen a vizsgálaton 49. Az olvasni tanítás gépies. A könnyvélkülözés nagy divatban van. Az iskolákat hanyagul látogatják. Sok gyermek elhagyja az iskolát 11 éves korában a nélkül, hogy további oktatásáról gondoskodnék valaki.

— **Iskolaj betegség.** Nürnbergben rájöttek, hogy az iskolába járó gyermekeknek 15% a gerinceoszlop elgörbülésben szenved.

— **Tanügyi lapok.** A bécsi községtanács elhatározta, hogy a városi hatóság olvasó szobájában ezután tanügyi lapok is legyenek.

— **Olvasni és írni nem tudók.** Nem tudnak olvasni és írni Oroszországban, Serbiában, Romániában 80%, Spanyolországban 63%, Olaszországban 48%. Magyarországon 43%, Ausztriában 39%, Irlandban 21%, Franciaországban és Belgiumban 15%, Hollandiában 10%, az Egyesült-Államokban 8%, Skocziában 7%, Svájcban 2,5%. Németországban 1%.

— **Német nyelv.** Spanyolország közelebről nyolcz tanszéket rendszeresített a német nyelv számára különböző gymnasiumoknál és kereskedelmi iskoláknál. Ezen állomásokat németek is elnyerhetik a nélkül, hogy honosítva lennének; ha két év óta Spanyolországban laknak.

— **Kézimunka a flu-iskolában.** Lipcsében az e célra fennálló tanítóképzés 1889. év folytán háromszor fog póttanfolyamot rendezni. A jelentkezők fizetnek tandíjba négy hétre 50 márkát. A lakásért kell 20 márka, egyéb mérsékelt igényű kiadásra 56 márka. A tanfolyamban külföldiek is részt vehetnek.

TARTALOM: Jelentés a közoktatás állapotáról. I. *Kovácsi Antal.* — A népiskolai testi nevelés államivá tétele. (Vége köv.) *Dr. Havas Gyula.* — A tudásvágy fejlesztéséről. (Vége) *Zajzon Dénes.* — *Tárca:* A kátrány-festékekről. (Vége). *Dr. Koch Ferencz.* — Egyesületi élet. — Irodalom: Könyvismertetés. (Vége) *Binder Laura.* — Vegyesek.